

Opis źródła:

Listy, pisane przez Józefa Kalinowskiego, zawierają szeroki zakres chronologiczny, bowiem najwcześniejsze z nich pochodzą z 1856 roku, czyli z okresu, gdy Kalinowski ukończył wojskową Szkołę Inżynierską w Petersburgu; dalsze pochodzą z okresu, gdy Kalinowski pracował z ramienia Rządu Narodowego jako faktyczny minister wojny na Litwę, zaś kończą się na okresie, gdy Kalinowski znajdował się na emigracji w Paryżu. Niżej przedstawiony tekst źródłowy pochodzi z 1866 roku, gdy Józef Kalinowski znajdował się na zesłaniu na Syberii za udział w powstaniu styczniowym. Miejscem, w które został zesłany, była nadbajkalska miejscowość Usole. Tekst jest fragmentem listu, w którym autor opisuje moment ogłoszenia amnestii dla więźniów politycznych.

Miejsce i data wydania:

List pochodzi z 1866 roku, wydanie zbiorcze Lublin, 1978 r.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Oryginał w formie rękopisu w Archiwum Kongregacji do spraw Świętych. Dostępna wersja papierowa: Kalinowski J., Listy 1856-1877, t. 1, wyd. Cz. Gil, Lublin 1978.

Tekst źródła (fragment):

Do rodziny

Moi Najdrożsi Ojczy i Matko,

W niezwykłym czasie list terazniejszy do Was piszę. Wolno nam podzielić się z Wami radosną nowiną: skutek ukazu Najjaśniejszego Pana doznaliśmy ulgi w naszym losie: w samym Ussolu z górą osób pięćdziesiąt uwolnione zostały z robót i naznaczone są na osiedlenie, reszta, a ja między nimi, mamy zmniejszone terminy naszych wyroków o połowę. Zmniejszenie to prowadzi za sobą prędsze wyjście z koszar i zamieszkanie na wolnym mieszkaniu w samym Zawodzie, chociaż od robót nie uwalnia. Gdy ten list odbierzecie – zapewne już nie będę w koszarach. Niech będą Bogu dzięki, że będziecie mieć pociechę z naszego wesela.

Słowniczek pojęć:

Amnestia – jednorazowe darowanie lub złagodzenie prawomocnie orzeczonych kar. W tekście źródłowym mowa jest o amnestii z 1866 roku, kiedy to skazanym na dożywocie obniżono kary do 10 lat, innym skracała wyroki o połowę, natomiast tym z wyrokami poniżej 6 lat zezwalała na powrót do europejskiej części Rosji.

Ukaz Najjaśniejszego Pana – w Rosji dekret, edykt lub akt prawny wyższego rzędu, wydawany przez cara.

Ussole – miejscowość położona w Syberii, nad jeziorem Bajkał, gdzie zsyłano do pracy w warzelni soli więźniów, m.in. politycznych, z Królestwa Polskiego.

Rząd Narodowy –

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Rz%C4%85d_Narodowy_\(powstanie_styczniowe\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rz%C4%85d_Narodowy_(powstanie_styczniowe))

Powstanie styczniowe – https://pl.wikipedia.org/wiki/Powstanie_styczniowe

Józef Kalinowski – https://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Kalinowski

Pytania do źródła:

Pytania do uczniów szkoły średniej

1. Jaka była rola cenzury carskiej przy prowadzeniu korespondencji przez więźniów politycznych? Czy w czasach zaborów cenzura obejmowała jedynie listy? Czy każdy więzień polityczny mógł prowadzić korespondencje?
2. O jakim wydarzeniu z roku 1866 pisze autor listu? Z czym to wydarzenie się wiązało?
3. Jaki był największy problem korespondowania na tak duże odległości, jak pomiędzy Syberią a Królestwem Polskim? Wskaż fragment w tekście mówiący o tym.
4. Czym był Sybir? Kto mógł trafić na Syberię? Co działo się ze skazańcami, uczestnikami, np. powstania styczniowego?

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania należy pamiętać o kilku rzeczach. Przede wszystkim prowadzenie korespondencji było bardzo trudnym zadaniem ze względu na odległość dzielącą rozmówców. Zanim list dotarł do adresata w jedną lub drugą stronę, sytuacja na miejscu mogła ulec znacznej zmianie.

Ponadto wyroki skazujące nie zawsze były ostateczne. Tak było, na przykład, w przypadku niektórych uczestników powstania styczniowego, którzy najpierw otrzymywali karę śmierci, by po pewnym czasie kara ta została zamieniona na, np. osiedlenie na Syberii. Władzy carskiej chodziło, oczywiście, o to, aby zastraszyć ludzi, buntowników. Car również, co jakiś czas, wydawał ukazy, czyli rozporządzenia, o amnestii. Takie rozporządzenie objęło również autora listu. Sama Syberia zaś zwana była wielokrotnie największym więzieniem świata.

Najważniejsze cezury:

22/23 stycznia 1863 – wybuch powstania styczniowego

Marzec 1864 – skazanie Józefa Kalinowskiego na karę śmierci, a następnie zamienienie tej kary na zesłanie na Syberię

1874 – zwolnienie Kalinowskiego z odbywania kary i zezwolenie mu na powrót do kraju

Literatura pomocnicza:

Kaczyńska E., *Syberia, największe więzienie świata (1815 - 1914)*, Warszawa 1991.

Janik M., *Dzieje Polaków na Syberii*, Kraków 1928

Beer D., *Dom umarłych. Syberyjska katorga w czasach carów*, Warszawa 2018

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk